Acta Baltico-Slavica, 44
Warszawa 2020

DOI: 10.11649/abs.2020.008

Krzysztof Tomasz Witczak
Uniwersytet Łódzki
Łódź
krzysztof.witczak@uni.lodz.pl
http://orcid.org/0000-0001-8895-974X

Ugrofinizmy w języku jaćwieskim[1]

Wstęp

Zagadnienie prehistorycznych kontaktów językowych pomiędzy Bałtami a ludnością ugrofińską ma pokaźną literaturę przedmiotu, którą niełatwo prześledzić i krytycznie omówić. Uraliści doszli jednak do przekonania, że w językach ugrofińskich można wyróżnić około 200–300 apelatywów bałtyckich, które zostały zapożyczone w pradawnej epoce, mianowicie w okresie istnienia wspólnoty zachodniofińskiej, zwanej niekiedy bałtofińską (Junttila, 2015, s. 12). Wspólnota ta obejmowała następujące języki ugrofińskie: fiński, karelski, ludyjski, estoński, worski (południowoestoński), liwski, wepski, ingryjski i wotycki. Dostrzega się także znaczący bałtycki ingredient w mowie Saamów (Lapończyków) (Hofírková & Blažek, 2011, ss. 61–71). Niektóre bałtyckie zapożyczenia trafiły nawet do słownictwa Mordwinów i zapewne Maryjczyków (Czeremisów), chociaż badacze zastrzegają, że są to niezależne po-

[1] Artykuł jest częścią projektu badawczego pt. *Prehistoryczne kontakty indoeuropejsko-uralskie*, finansowanego z funduszu naukowego Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego. Autor chciałby podziękować anonimowym recenzentom za cenne uwagi i sugestie bibliograficzne.

Publisher: Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences
[Wydawca: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk]

życzki, przejęte zapewne od Goljadzi, ludności bałtyckiej zamieszkującej niegdyś dorzecze rzeki Moskwy i częściowo Oki. Sądzi się, że prehistoryczne zapożyczenia bałtyckie nie sięgają epoki wspólnoty finowołżańskiej[2]. Pożyczek bałtyckich w ogóle nie spotyka się w językach permskich, co świadczy niezbicie o tym, że kontakty między Bałtami a Ugrofinami rozpoczęły się już po zaniku finopermskiej wspólnoty językowej.

Prehistoryczne kontakty językowe pomiędzy ludnością bałtycką i ugrofińską prowadziły także do zapożyczeń w kierunku odwrotnym, choć dość powszechnie uważa się, że wpływy ugrofińskie były zdecydowanie słabsze z uwagi na wyższy poziom kultury materialnej ludów indoeuropejskich w stosunku do zbieracko-łowieckiego sposobu życia dawnych plemion uralskich[3]. Niektórzy badacze wyróżniają jednak sporą ich liczbę, np. Leszek Bednarczuk (Bednarczuk, 1976) dostrzega aż 66 jednostek bałtosłowiańskich, w tym 46 bałtyckich przejętych z języków ugrofińskich. Inni badacze mocno ograniczają liczbę pradawnych pożyczek ugrofińskich w językach bałtyckich, np. Santeri Junttila (Junttila, 2015, s. 31) jest skłonny zaakceptować prehistoryczny charakter jedynie pięciu jednostek leksykalnych. Dysproporcja wpływów byłaby zatem ogromna, nawet jeśli weźmiemy pod uwagę wyższy poziom rozwoju ludów indoeuropejskich (zajmujących się rolnictwem i hodowlą zwierząt) w porównaniu z kulturą ludów uralskich (prezentujących niegdyś łowiecko-zbieracki tryb życia). Należy zwrócić uwagę, że liczne zapożyczenia idące w obu kierunkach obserwuje się współcześnie na pograniczu łotewsko-liwskim i łotewsko-estońskim. Chronologicznie wcześniejsze zapożyczenia ugrofińskie wyróżnia się w języku litewskim. Przyjmuje się ponadto w literaturze przedmiotu, że ugrofinizmy można także wyróżnić w językach zachodniobałtyckich, które w dobie historycznej były używane na terytoriach znacznie oddalonych od obszarów zamieszkanych przez ludność ugrofińskiego pochodzenia. Należy zatem przypuszczać, że ugrofinizmy trafiły do języków jaćwieskiego i staropruskiego albo w epoce prehistorycznej (jako zapożyczenia substratowe), albo w dobie historycznej za pośrednictwem języków wschodniobałtyckich (jako zapożyczenia wtórne).

W niniejszej pracy chciałbym przeanalizować krytycznie ugrofinizmy leksykalne, które do tej pory wskazywano w języku jaćwieskim. Do dotychczasowych przykładów dodaję także nowe zestawienia.

[2] Häkkinen (Häkkinen, 2009) podkreśla, że w obrębie wspólnoty finowołżańskiej nie obserwuje się wspólnych innowacji fonologicznych i morfologicznych. Ten fakt nie jest argumentem do podważania egzystencji owej wspólnoty, gdyż brak znaczących innowacji fonologiczno-morfologicznych jest świadectwem wielowiekowego trwania dawnych tradycji uralskich (ugrofińskich). Od wspólnoty uralskiej oderwały się najpierw ludy samojedzkie, potem ugryjskie, następnie permskie, które przeprowadziły liczne zmiany w zakresie fonologii, morfologii i leksyki. Rozpad wspólnoty finowołżańskiej nastąpił najpóźniej.

[3] Terminologia związana z agrykulturą pojawia się dopiero w dobie wspólnoty finopermskiej (Häkkinen, 2009).

Leksyka jaćwieska w tzw. słowniczku Zinowa

Słownictwo jaćwieskie było dawniej odtwarzane wyłącznie na podstawie danych onomastycznych. W roku 1984 prof. Zigmas Zinkevičius opublikował sporą kolekcję polsko-bałtyckich glos, skopiowanych przez Wiaczesława Jurewicza Zinowa, osiemnastoletniego podówczas mieszkańca Brześcia na Białorusi, z zaginionej obecnie księgi łacińskojęzycznej, prawdopodobnie brewiarza (Зинкявичюс, 1984, ss. 3–5)[4]. Kolekcja ta nosiła tytuł „Pogańsk[i]e gwary z Narewu" (dalej cyt. PGN), prawdopodobnie przejęty z oryginału. Badania wykazały, że bałtycka część słowniczka zawiera materiał leksykalny odmienny niż litewski, łotewski czy staropruski. Zinkevičius (Zinkevičius, 1992, ss. 98–102) zakwalifikował ocalałe pary odpowiedników jako „słowniczek polsko-jaćwieski". Niekiedy pojawia się wariantowa nazwa „słowniczek jaćwieski" (Карулис, 1987, ss. 134–140). W polskiej literaturze naukowej funkcjonuje czwarta alternatywna nazwa, zaproponowana przez prof. L. Bednarczuka (Судник, 1987b, s. 245), określająca znalezisko mianem „słowniczka Zinowa", utworzonym od nazwiska znalazcy i kopisty (Popowska-Taborska, 1990, ss. 299–307, 2010, ss. 37–44).

Słowniczek polsko-jaćwieski nie zachował się w oryginale, a jedynie w odpisie dokonanym przez przypadkowego laika. Nic zatem dziwnego, że badacze różnie oceniali naukową wartość słowniczka Zinowa. Jedni, jak np. Wojciech Smoczyński, od początku twierdzili, że skoro nie ma oryginału, to należy podejrzewać, że mamy do czynienia z falsyfikatem. Inni zachowali postawę wyczekującą albo sceptyczną, nie angażując się w badanie słowniczka. Kolejni zaś szybko uznali, że słowniczek Zinowa ma autentyczne podłoże i może być traktowany na prawach wiarygodnej kopii dopóty, dopóki oryginał, z którego został spisany, nie zostanie ponownie odnaleziony.

Językoznawcy badający słowniczek Zinowa stwierdzili, że polskie lematy mimo drobnych wątpliwości wyglądają wiarygodnie (Popowska-Taborska, 1990, ss. 299–307, 2010, ss. 37–44; Судник, 1987a, ss. 140–142), a dokładnego przeanalizowania wymagają przede wszystkim bałtyckie glosy. Słownictwo bałtyckie, zarejestrowane w omawianym odpisie, jest na tyle fonologicznie i morfologicznie jednolite, że – o ile zabytek nie jest sprytnie wykonanym falsyfikatem – musi reprezentować inny język niż litewski, łotewski lub staropruski. Hipoteza, że chodzi o język jaćwieski, została zaproponowana przez edytora słowniczka (Zinkevičius, 1992, ss. 98–102; Зинкявичюс, 1984, ss. 3–29).

Od tamtej pory liczni diachroniści akceptowali wiarygodność odpisu Zinowa. W pierwszej kolejności należy wymienić wybitnego bałtologa i indoeuropeistę Williama Schmalstiega, który szczegółowo przedstawia dotychczasowe badania nad

[4] O znaczącym udziale W. J. Zinowa w udostępnieniu źródła rozprawiają liczni badacze (Sabaliauskas, 1993, ss. 77–83; Witczak, 2019, ss. 633–636; Zinkevičius, 1992, ss. 98–102; Зинкявичюс, 1984, ss. 3–5). Por. też Schmid (Schmid, 1986, s. 273).

słowniczkiem Zinowa, ani razu nie dopuszczając myśli, że słowniczek polsko-jaćwieski mógłby być fałszerstwem (Schmalstieg, 2015, ss. 338–375). Wiarygodność odpisu akceptuje także Bednarczuk (Bednarczuk, 2015, ss. 30–31). Sprawę autentyczności bałtyckiej części zapiski zbadał ostatnio piszący te słowa (Witczak, 2019, ss. 633–661), dochodząc do wniosku, że onomastyka pojaćwieska w pełni zgadza się z zapisami w słowniczku Zinowa. Wyróżnił on 13 uderzających podobieństw pomiędzy pozostałościami onomastycznymi Jaćwięgów i wyrazami bałtyckimi w odpisie Zinowa. Za autentycznością i jaćwieskim charakterem leksyki bałtyckiej przemawiają względy fonologiczne, nierozpoznane w chwili publikacji źródła, mianowicie zjawisko depalatalizacji sonantów miękkich w pozycji po fonemie labialnym **v-*, które jest poświadczone niezależnie w odpisie Zinowa (np. *wułks* PGN 25 'wilk' = lit. *vil̃kas* m. 'wilk'; *wułd* PGN 3 'chcieć' vs. lit. *vìltis* 'spodziewać się, mieć nadzieję', łot. *vilt* 'oszukiwać, zwodzić'), w dawnych tekstach opisujących Sudowów sambijskich (por. jaćw. *wurszajtis* 'starzec-kapłan, ofiarowujący kozła' wobec lit. *viršáitis* 'wójt, naczelnik, starszy we wsi', łot. dawne *virsaitis* m. 'wójt') (Witczak, 1989, ss. 339–342), a także w onomastyce pojaćwieskiej, por. nazwę wodną *Węgra* ← jaćw. **wungrā* < pbałt. **u̯ingrā* (Witczak, 2015, ss. 277–286). To zjawisko fonologiczne, ograniczone wyłącznie do języka jaćwieskiego, nie było wcześniej (tj. przed publikacją słowniczka) dostrzeżone przez bałtologów.

Część bałtycka słowniczka Zinowa zawiera sporą liczbę germanizmów (Orel, 1986; Schmid, 1986). Niektóre z nich uległy swoistej adaptacji morfologicznej w obrębie języka jaćwieskiego. Za przykład może służyć apelatyw rodzaju żeńskiego *winta* 'wiotr' (PGN 22), wywodzący się niewątpliwie z niem. *Wind* m. 'wiatr', por. też jid. *wint* 'ts.' (Schmid, 1986, s. 280; Zinkevičius, 1992, s. 121). Zapożyczenie germańskie otrzymało rodzaj żeński zapewne pod wpływem jakiegoś rodzimego apelatywu, por. stprus. *vetro* f. 'wiatr', stlit. *vė́tra* f. 'wicher', lit. *vė́tra* f. 'wichura przed burzą, burza z wiatrem, burza, szkwał', łot. *vḕtra* f. 'wichura' (< pbałt. **u̯ētrā* f. 'wiatr'). Przypisanie tego leksemu językowi jaćwieskiemu jest pewne, jako że słowiański hydronim *Wiatrołuża* (← jaćw. **windabalā*, dosłownie 'wiatrowe bagno') dokumentuje niezależnie występowanie apelatywu *winta* w języku jaćwieskim. Przypomnę tu jedynie, że nazwa *Windobały* określa bagniste tereny nad rzeką Wiatrołużą (zwaną też Windobalską Rzeką) w powiecie suwalskim, tj. na terenach dowodnie pojaćwieskich (Falk, 1973, s. 53; Witczak, 2004, ss. 312–313, 2019, ss. 652–654). Nazwa *Wiatrołuża* jest kalką translacyjną jaćwieskiej nazwy trzęsawiska, przeniesioną na rzekę, przecinającą bagna (Witczak, 2019, s. 654). Powyższą kalkę językową wykryto 20 lat po publikacji odpisu Zinowa (Witczak, 2004). Domniemany fałszerz musiałby zatem posiadać stan wiedzy wyprzedzający wiedzę bałtologów o języku jaćwieskim o co najmniej 20 lat.

Za jaćwieskim charakterem PGN przemawiają też nazwy etniczne zarejestrowane w słowniczku Zinowa. Jaćwięgowie sąsiadowali od południa z Mazowszanami,

a od wschodu z plemieniem Dregowiczów. Nic zatem dziwnego, że Polak nosi miano *mażugas* (PGN 98), a Rosjanie (*moskali*) nazwę *drygi* (PGN 73). Z kolei etnonim *guti* (PGN 72), wywodzący się bez wątpienia od nazwy Gotów, określa w odpisie Zinowa germańskich przedstawicieli państwa krzyżackiego, z którymi Jaćwięgowie walczyli zażarcie w XII–XIII wieku (Witczak, 2019, ss. 642–644).

Skrupulatna analiza wszystkich dostępnych danych (fonologicznych, leksykalnych i onomastycznych) prowadzi do następującej konkluzji:

> Zestawienie materiału onomastycznego, który może być z dużą dozą prawdopodobieństwa uznany za dziedzictwo pojaćwieskie, z leksyką bałtycką, zarejestrowaną w słowniczku Zinowa, w pełni potwierdza hipotezę badawczą, że „pogańskie gwary z Narewu" reprezentują mowę dawnych Jaćwięgów. Nie ulega wątpliwości, że tzw. słowniczek Zinowa został poprawnie nazwany słowniczkiem polsko-jaćwieskim. Analizowany [...] dokument, będący nieprofesjonalnym odpisem wykonanym przez młodzieńca W. J. Zinowa, zawiera wyjątkowe słowa bałtyckiego pochodzenia, których realne istnienie potwierdza toponimia (głównie hydronimia) terenów pojaćwieskich. Konkludujemy zatem, że słowniczek polsko-jaćwieski należy uznać za wiarygodne, choć niezachowane w oryginale źródło (Witczak, 2019, s. 656)[5].

Przegląd wyrazów jaćwieskich podejrzewanych o pochodzenie ugrofińskie

Języki zachodniobałtyckie w dobie historycznej były używane na terytoriach leżących w znacznym oddaleniu od obszarów zajmowanych przez ludy ugrofińskie. Ani Jaćwięgowie, ani Prusowie nie pozostawali w bezpośrednim kontakcie z Ugrofinami. W tym miejscu zostaną prześledzone ugrofińskie wpływy leksykalne w języku jaćwieskim, wyróżnione albo w dotychczasowej literaturze przedmiotu, albo przez autora niniejszego opracowania.

1. Jaćw. **ajga** ‘koniec’, **ajgd** ‘kończyć’.

Atestacja: PGN 116 *koniec – ajga*; PGN 117 *ajgd kończyć – ajgd*.

Odpowiedniki bałtyckie: Zigmas Zinkevičius wskazuje na możliwe odpowiedniki w językach wschodniobałtyckich: lit. *pa-baigà* f. ‘koniec; skonanie’, *baĩgti*, *beĩgti* ‘skończyć, doprowadzić do końca’ oraz łot. *beigas* f. pl. ‘koniec’, *bèigt* ‘skończyć, zakończyć, przestać’ (Zinkevičius, 1992, s. 105; Зинкявичюс, 1984, s. 8). Powyższa etymologia zakłada jednak nieoczekiwaną utratę spółgłoski **b-* w języku jaćwieskim.

Etymologia indoeuropejska: Bez nawiązań.

---

[5] W cytacie wprowadzono drobne zmiany. Zmieniono m.in. przymiotnik *jaćwięski* (*pojaćwięski*) na *jaćwieski* (*pojaćwieski*), zgodnie z sugestią jednego z anonimowych recenzentów.

Dane ugrofińskie: Materiał leksykalny ogranicza się do języków zachodniofińskich: fi. dial. *akia* 'koniec', *aajaton* 'bezgraniczny, bezkresny', kar. *akja* 'ostrze, czoło, koniec', lud. *agď* 'koniec', weps. *agď* 'koniec, ostrze', est. *ai* (gen. *aia*) 'pasmo, taśma, otok', liw. *aįgā* 'brzeg, krawędź, skraj, burta' (< bfi. **akja* 'koniec'). Nazwy bałtofińskie uznaje się zazwyczaj za zapożyczenia nordyckie, por. stnord. *egg* f. 'brzeg, krawędź', stang. *ec* f. 'ts.', stsaks. *eggia* f. 'brzeg, ostrze, miecz'; stwniem. *ecka*, *egga* f. 'krawędź, brzeg, kąt, róg', niem. *Ecke* f. 'kąt, róg; narożnik, węgieł' (Kylstra, 1991, s. 1) < pgerm. **agjō* 'brzeg, krawędź, kant; ostrze' < pie. **h_2eḱ-įéh$_2$* (Kroonen, 2013, s. 4), por. też stfryz. *edze* m. 'brzeg, krawędź, ostrze'.

Komentarz: Bliskość fonetyczna i semantyczna formy jaćwieskiej i liwskiej wskazuje na zapożyczenie z jakiegoś źródła zachodniofińskiego, w którym zaszła metateza grupy konsonantycznej **gj* (np. jaćw. *ajga* f., koniec' ← liw. *aįgā* 'koniec'). Należy dodać, że zmiana fonologiczna **kj* > *įg* jest w pełni regularna w języku liwskim (Орел & Хелимский, 1987, s. 122), por. liw. *raįgā* 'biodro' = fi. *raaja* 'kończyna' (< bfi. **rakja*) (Kallio, 2016, s. 45). Nie można wykluczyć ewentualności, że przodkowie Liwów mieszkali niegdyś na rozleglejszych terenach przybałtyckich, a na obszary zajmowane w średniowieczu zostali zepchnięci przez postępującą inwazję ludów bałtyckich. Akceptacja powyższej derywacji wymaga przyjęcia, że jaćwieski czasownik *ajgd* 'kończyć' ma charakter denominatywny i reprezentuje typowe *verbum factitivum*.

2. Jaćw. **ajki** 'czas'.

Atestacja: PGN 107 *czas – ajki* (Zinkevičius, 1992, s. 103; Зинкявичюс, 1984, s. 7). Forma jaćwieska reprezentuje zapewne plurale tantum rodzaju męskiego.

Odpowiedniki bałtyckie: lit. *laĩkas* m. 'czas', łot. *laĩks* m. 'czas, termin, pogoda'. Forma jaćwieska różni się od wschodniobałtyckich postaci brakiem inicjalnego fonemu *l-* (Зинкявичюс, 1984, s. 8). Zupełnie odmiennego pochodzenia jest apelatyw stprus. *kērdan* 'czas', przypuszczalnie również pożyczka ugrofińska.

Etymologia indoeuropejska: Uważa się, że apelatyw lit. *laĩkas* jest bałtycką innowacją semantyczną, utworzoną od czasownika *lieku*, *lìkti* 'zostać'. Wojciech Smoczyński rekonstruuje znaczenie etymologiczne 'czas zbywający, czas wolny' (Smoczyński, 2007, s. 333). Należy podkreślić, że formacja wschodniobałtycka reprezentuje dawny rzeczownik rodzaju nijakiego **loik^{u}óm* (por. gr. λοιπόν n. 'reszta; to, co pozostało', adv. 'jeszcze, dalej'), czego dowodem ma być metatonia, uwidoczniona w lit. *laikaĩ* obok *laikài* pl. 'czasy' (Derksen, 2015, s. 269). Na rodzaj nijaki wskazywałby też fiński odpowiednik *aika* 'czas' (o ile ten wyraz uznamy za zapożyczenie bałtyckie). Rzeczownik jaćwieski dokumentuje z kolei męską formację pluralną, por. łot. *laiki* pl. (Schmalstieg, 2015, s. 338; Карулис, 1987, s. 137).

Dane ugrofińskie: Materiał leksykalny jest udokumentowany zarówno w językach zachodniofińskich: fi. *aika* 'czas, pora, termin, wiek', kar. *aika*, ingr. *aiGa*, lud.

aig, wot. *aika*, est. *aeg* 'czas', liw. *āiga* 'czas, pogoda, miara' (< bfi. **ajka*; EES, 2012, s.v. *aeg*), jak i w językach saami: lap. (no.) *âkke* 'wiek, czas życia', (kol., kild.) *a*$_i$*kk*, (ter.) *a*$_i$*kke* 'ts.' (< **äjikä*)[6]. Wyrazy bałtofińskie i lapońskie są rodzimymi wyrazami złożonymi, zawierającymi apelatyw ugrofi. **äjз* 'wielki/groß' (Rédei, 1988, s. 609)[7] w pierwszej części składowej oraz ugrofi. **jikä* 'wiek, rok' w drugiej. Praforma ugrofińska **jikä* ma bogate poświadczenia w wielu ugrofińskich językach, por. fi. *ikä* 'wiek, lata, czas życia, życie', est. *iga* (gen. sg. *ea*) 'ts.'; lap. (no.) *jâkke* 'rok/year', (lu.) *jahke* 'ts.', (not.) *ėkk* 'ts.', (kild.) *ėkk*, *ė*$_i$*kk* 'rok', (ter.) *jikke* 'ts.'; mordw. (erz.) *ije* 'rok'; czer. (kd., urż.) *i*, (bir.) *ji* 'rok'; stwęg. *ė* 'rok, wiek', węg. *ėv* 'rok' (Collinder, 1977, s. 99; Rédei, 1988, s. 98). Ewentualna hipoteza o obcym pochodzeniu fi. *aika* 'czas, pora, termin, wiek' oraz est. *aeg* 'czas' nie znajduje żadnego uzasadnienia, por. opozycję semantyczną występującą w dialektach lapońskich: lap. (no.) *jâkke* 'rok/year' vs. *âkke* 'wiek, czas życia', (kild.) *ėkk*, *ė*$_i$*kk* 'rok' vs. *a*$_i$*kk* 'wiek, czas życia', (ter.) *jikke* 'rok' vs. *a*$_i$*kke* 'wiek, czas życia'. Opozycja ta jest potwierdzona przez zachodniofińską wariację o nieco zmienionej semantyce: bfi. **jikä* 'wiek, czas życia' vs. **ajka* 'czas', por. fi. *ikä* 'wiek, lata, czas życia, życie' vs. *aika* 'czas, pora, termin, wiek', est. *iga* 'wiek, czas życia' vs. *aeg* 'czas'.

Komentarz: Zapożyczenie ugrofińskie w języku jaćwieskim wyróżniają zgodnie Jewgenij A. Chelimskij (Хелимский, 1985/2000, ss. 402–403) oraz Leszek Bednarczuk (Bednarczuk, 1992, s. 106, 1999, s. 68). Bierze się także pod uwagę odwrotny kierunek zapożyczenia, tj. fi. *aika* 'czas, pora, termin, wiek', est. *aeg* 'czas' < bfi. **ajka* ← jaćw. *ajki* 'czas' < pbałt. **laika-* (Орел & Хелимский, 1987, s. 123). Tę drugą opcję zdecydowanie preferuje Zigmas Zinkevičius, zakładając, że wyrazy fińskie mogą reprezentować bałtyzm, przejęty z języka jaćwieskiego (Zinkevičius, 1992, s. 105). Innymi słowy, uznaje on zanik nagłosowej spółgłoski płynnej *l-* za fenomen typowy dla języka jaćwieskiego. Wyrazy wschodniobałtyckie (lit. *laĩkas* m. 'czas', łot. *laîks* m. 'czas, termin, pogoda') są przypuszczalnie rodzimymi formacjami. Terminy zachodniofińskie (np. fi. *aika* 'czas, pora, termin, wiek') nie mogą być uznane za zapożyczenia bałtyckie, dokumentujące utratę nagłosowej spółgłoski płynnej *l-*, zdarzającą się niekiedy w kontaktach niespokrewnionych ze sobą języków. Są to bałtofińskie (i saamskie) derywaty oparte na dwu odziedziczonych ugrofińskich

[6] Niektórzy badacze (np. Rédei, 1988, s. 98) uznają powyższe wyrazy lapońskie za zapożyczenia fińskie. Zdaniem innych, wyrazy zachodniofińskie są przejęte ze źródła germańskiego (por. goc. *aiws* m. 'czas, wiek, wieczność'), choć sprzeciwiają się temu względy fonologiczne (por. Kylstra, 1991, ss. 10–11). Etymologię fi. *aika* dyskutuje ostatnio Hyllested (Hyllested, 2014, ss. 161–165), odrzucając dotychczas wskazywane źródła zapożyczenia (np. EES, 2012, s.v. *aeg*, wyprowadza ten wyraz z łot. *eiga* f. 'droga, bieg, chód') i proponując wywód z germ. **ajuka-* 'wieczny', por. goc. *ajukdūþs* 'wieczność', stang. *ēce* 'wieczny'. Rodzima geneza fińskiego apelatywu *aika* 'czas, pora, termin, wiek' (< **äjä-jikä* 'wielki rok') pod względem semantycznym i fonologicznym przewyższa wszystkie dotychczasowe supozycje o obcym zapożyczeniu.

[7] Por. też ugrofi. **äjjä* 'starzec, dziadek', pierwotnie 'wielki, stary' (Aikio, 2020, s. 34).

rdzeniach (_*äjä-jikä_ ‘wielki rok’ > ‘czas’). W tej sytuacji należy stanowczo odrzucić przypuszczenie, że postać jaćwieska _ajki_ ‘czas’ reprezentuje zapożyczenie zwrotne (tj. jaćw. _ajki_ ‘czas’ ← fi. _aika_ ‘czas, pora, termin, wiek’, est. _aeg_ ‘czas’ < bfi. _*ajka_ ‘czas’ ← pbałt. _*laika_ n. ‘czas’).

3. Jaćw. **ałm** ‘jabłko’.

Atestacja: PGN 108 _jabłko – ałm_.

Odpowiedniki bałtyckie: W innych językach bałtyckich zachowała się rodzima nazwa jabłka, odziedziczona z języka praindoeuropejskiego: stprus. _woble_ ‘jabłko’, lit. _obuolỹs_ m. ‘ts.’, łot. _âbuõls_ m. ‘ts.’ (< pie. _*h_$_2$_eb-h̥_$_1$_l-_, _*h_$_2$_eb-oh_$_1$_l-_).

Etymologia indoeuropejska: Jaćwieskiej nazwy _ałm_ ‘jabłko’ nie da się zestawić ani z archetypem pie. _*h_$_2$_eb-h̥_$_1$_l-u_ n. ‘jabłko’, ani też z hetyckim apelatywem _šamalu_ n. ‘ts.’.

Dane ugrofińskie: Węg. (od XI wieku) _alma_ ‘jabłko’ nie jest wyrazem pochodzącym ze źródła ugrofińskiego. Rodzime nazwy są poświadczone w językach ugrofińskich: fi. _omena_ ‘jabłko’, est. _õun_, dial. _ubin_, _upin_, _uwin_ ‘jabłko, kartofel’, liw. _umāŕ_ ‘jabłko’; mordw. (erz.) _umaŕ_ ‘jabłko, owoc’, (moksz.) _maŕ_ ‘jabłko, jagoda’ < fw. _*omena_ (Rédei, 1988, s. 718).

Komentarz: Zapożyczenie ugrofińskie wątpliwe. Chelimskij wywodzi jaćw. _ałm_ ‘jabłko’ z węg. _alma_ ‘ts.’ (Хелимский, 1985/2000, s. 402). Nie ulega wątpliwości, że apelatyw węg. _alma_ nie jest wyrazem rodzimym, lecz zapożyczeniem tureckim, por. karaim. _ałma_ ‘jabłko’ (Baskakow i in., 1974, s. 65), tat. _alma_ ‘jabłko’, dial. ‘kartofel, ziemniak’, osm. _elma_ ‘jabłko’, czuw. _ulma_ ‘ts.’ (Севортян, 1974, s. 138). Nazwa jaćwieska reprezentuje zatem ewidentny turcyzm (Schmalstieg, 2015, s. 339). Wydaje się, że język (pra)węgierski mógłby być wprawdzie ewentualnym pośrednikiem owego turcyzmu, ale łatwiej wskazać za bardziej prawdopodobne źródła tego zapożyczenia, np. na język Karaimów lub Tatarów. Te ludy począwszy od XII wieku były osiedlane na ziemiach Księstwa Litewskiego, potem Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

4. Jaćw. **chad** ‘dom’.

Atestacja: PGN 150 _dom – chad_.

Odpowiedniki bałtyckie: W językach bałtyckich są poświadczone trzy odmienne formacje, np. stprus. _buttan_ n. ‘dom’; lit. _nãmas_ m. ‘budynek mieszkalny’, pl. _namaĩ_ ‘dom, gniazdo rodzinne, mieszkanie’ (= łot. _nams_ m. ‘środkowa część domu mieszkalnego, kuchnia, wędzarnia, przybudówka przy łaźni’); łot. _māja_ f. ‘dom’. Żadna z nich nie odpowiada formie jaćwieskiej.

Etymologia indoeuropejska: Relatywnie blisko stoją formy irańskie i słowiańskie, por. awest. _kata-_ m. ‘komora, spiżarnia, piwnica’, npers. _kat_ ‘dom, mieszkanie’, jagn. _kat_ ‘dom’, jazg. _kůd_ ‘dom, budynek’, oset. (dig.) _kæt_ ‘stajnia’, wach. _kut_ ‘dach’ < irań. _*kata-_ (Эдельман, 2011, ss. 340–345); stcz. _kot_ m. ‘buda, kram’, demin. _kotec_ m. ‘budka, kramik; gołębnik, kojec’, sch. dial. _kôt_ m. ‘zagroda dla owiec, klat-

ka dla drobiu, chlew', demin. *kòtac* m. 'mała zagroda, stajenka dla jagniąt; klatka dla drobiu; chlew, kojec dla prosiąt'; strus. *kotьcь* m. 'klatka, gniazdo'; stpol. *kociec*, pol. *kojec* m. 'klatka dla drobiu; zagroda w oborze dla wydzielonych zwierząt' < psł. **kotъ*, demin. **kotьcь*. Polski wyraz *chata* pozostaje w jakiejś sekundarnej relacji do powyższych irańsko-słowiańskich formacji. Fonem *ch* [x] był pierwotnie nieznany językom bałtyckim, dlatego należy uznać jaćwieski wyraz *chad* za stosunkowo późne zapożyczenie.

Dane ugrofińskie: fi. *kota* 'szałas, czum (lapoński szałas), jurta', dial. *koti* 'dom, mieszkanie'; est. *koda* 'dom, budynek, mieszkanie'; lap. (no.) *goatte* 'szałas, jurta'; mordw. (erz.) *kudo*, (moksz.) *kus* 'dom; izba mieszkalna'; czer. *kudo* 'czeremiska letnia chata'; udm. *kor-ka* 'dom, izba', (kaz.) *kwa-la* 'wotiacka letnia chata'; zyr. (sys.) *ker-ka* 'dom', (perm.) *ker-ku* 'dom'; ost. (wa.) *kat*, (dem.) *χot*, (obd.) *χat* 'dom'; węg. *ház* 'dom; rodzina' (dawniej także 'pokój') < ugrofi. **kota* 'szałas, buda, dom', demin. **kotзka* (Collinder, 1977, s. 142; EES, 2012, s.v. *koda*; Rédei, 1988, s. 190). Wyrazy ugrofińskie uważa się zazwyczaj za zapożyczenia irańskie (Collinder, 1977, s. 142), ale odwrotny kierunek zapożyczenia jest możliwy do zaakceptowania (Holopainen, 2019, ss. 126–127).

Komentarz: Ugrofinizm raczej wątpliwy. Chelimskij zakłada zapożyczenie z języka prawęgierskiego **χāδ* 'dom', skąd węg. *ház* 'ts.', podkreślając jednocześnie, że wyrazy ugrofińskie uznaje się za prastare zapożyczenia irańskie (Хелимский, 1985/2000, s. 402). Wyraz ten mógł trafić do języka jaćwieskiego za pośrednictwem węgierskim (Орел & Хелимский, 1987, s. 124). Zdecydowanie łatwiej byłoby przyjąć tezę Zinkevičiusa o zapożyczeniu z pol. *chata* 'wiejski dom; prosta budowla, zwykle drewniana' (Schmalstieg, 2015, s. 341; Zinkevičius, 1992, s. 109). Wyraz polski, poświadczony od XVII wieku, jest jednak prawdopodobną pożyczką wschodniosłowiańską, por. ukr. *cháta* f. 'chata, dom, mieszkanie', brus. *cháta*, *chátka* f. 'ts.', ros. *cháta* f. 'chłopski domek na Ukrainie i w południowej Rosji' (Boryś, 2005, s. 57; Sławski, 1952–1956, ss. 61–62). Wydaje się, że jaćwieski termin *chad* został zapożyczony z jakiegoś źródła wschodniosłowiańskiego. Należy jednak odnotować, że w językach słowiańskich spotykamy także dawną formację o osnowie na *-i-*, np. moraw. *chat'* f. 'malutki domek', pol. dial. (z Wielkopolski) *chać* f. 'chata, buda' (Sławski, 1952–1956, s. 61). Badacze wskazują najczęściej na języki irańskie jako ostateczne źródło zapożyczenia. Nagłos *ch-* [x] w językach słowiańskich wydaje się wskazywać na pośrednictwo ugrofińskie, zwłaszcza ugryjskie.

5. Jaćw. **dumo** 'ciemno'.

Atestacja: PGN 134 *ciemno – dumo*.

Odpowiedniki bałtyckie: lit. *dū̃mas* adi. 'mający kolor dymu (o wole lub krowie); ciemny jak dym', łot. *dūms* adi. 'ciemnoczerwony, ciemnoszary' (Zinkevičius, 1992, s. 110; Зинкявичюс, 1984, s. 11). Podstawą derywacyjną jest rzeczownik oznaczają-

cy ‘dym’, por. stprus. *dumis* m. ‘dym’ (gl. Rouch), stlit. *dū́mas* m. ‘dym’, lit. *dū́mi* m. pl. ‘dym’, łot. *dũmi* m. pl. ‘ts.’.

Etymologia indoeuropejska: Powyższe wyrazy bałtyckie wywodzą się ewidentnie z praformy pie. *$^*d^huh_2$mós* m. ‘dym’, adi. ‘ciemny jak dym, koloru dymu, dymny’, por. stind. *dhūmáḥ* m. ‘dym’, łac. *fūmus* m. ‘dym, opar’, stwniem. *toum* m. ‘para, opar, wyziew, zapach’, gr. θῡμός m. ‘tchnienie, wyziew, siła życiowa’ ← pie. *$^*d^heuh_2$-* ‘dymić, odymiać, kadzić dymem, tchnąć, wydzielać woń’ (Pokorny, 1959, ss. 261–263; Rix & Kümmel, 2001, ss. 149–150; Smoczyński, 2007, s. 132).

Dane ugrofińskie: Jewgenij Chelimskij ogranicza się do podania fińskiego gniazda słowotwórczego: fi. *tumma*, dial. *tymmä* adi. ‘ciemny’, *tumea* ‘mroczny, pochmurny’, *tummentaa* ‘zaciemnić’ oraz do wskazania, że dystrybucja pokrewnych wyrazów ogranicza się wyłącznie do języków bałtofińskich (Орел & Хелимский, 1987, s. 124; Хелимский, 1985/2000, s. 403). W tej sytuacji wyrazy fińskie wydają się zapożyczeniem ze źródła germańskiego (Koivulehto, 2016, s. 460) lub bałtyckiego, jak postuluje zresztą sam Chelimskij.

Komentarz: Ugrofinizm wątpliwy, gdyż wyraz jaćwieski *dumo* ‘ciemno’ ma doskonałe odpowiedniki zarówno na gruncie bałtyckim, jak i indoeuropejskim.

6. Jaćw. **fała** ‘mięso’.

Atestacja: PGN 146 *mięso – fała*.

Odpowiedniki bałtyckie: Brak dokładnych odpowiedników. Zestawienie z apelatywem łot. *gaļa* f. ‘mięso’ (Zinkevičius, 1992, s. 110) wydaje się wątpliwe. Łotewski fonem *g-* nie zgadza się z nagłosową spółgłoską *f-* wyrazu jaćwieskiego. Wyrazy zaświadczone w innych językach bałtyckich (stprus. *menso* f. ‘mięso’, lit. *mėsà*, dial. *męsà* f. ‘mięso’) mają pochodzenie indoeuropejskie.

Etymologia indoeuropejska: Zdaniem Schmalstiega (Schmalstieg, 2015, s. 343), wyraz jest etymologicznie niejasny („The word is very unclear”). Jaćw. *fała* f. ‘mięso’ nie posiada żadnych odpowiedników w innych językach indoeuropejskich.

Dane ugrofińskie: fi. *pala* ‘kąsek, kawałek, okruszek’, est. *pala* ‘ts.’; lap. (no.) *buola* ‘mały kęs; kawałek, frustulum’; mordw. (erz.) *pal* ‘kąsek’, (moksz.) *pal* ‘mięso’; czer. *pul-tə̂š* ‘kawałek (chleba lub mięsiwa)’; ost. (dem.) *pül-* ‘połykać’, *pül* ‘kawałek, kąsek, łyk’, (wa.) *pulị-* ‘chłeptać, smakować’, *puḷ* ‘kawałek, kęs’, (obd.) *pulət-* ‘jeść łapczywie’, *pul* ‘kąsek, kawałek’; wog. (ta.) *pōl*, (kond., so.) *pūl*, (wag.) *pulə* ‘kawałek, kęs’; węg. *fal-* ‘jeść, pożerać’, *falat* ‘kawałek’ (< ugrofi. **pala* ‘kąsek; jeść’; EES, 2012, s.v. *pala*). Wyrazy ugrofińskie mają ewidentną genezę uralską, przy czym języki samojedzkie dokumentują zarówno sens werbalny ‘jeść, połykać’, jak i znaczenie nominalne ‘łyk’, por. jur. *pāĺe* ‘pożerać, połykać’; selk. (tas.) *poli-* ‘połykać’, (tym.) *pol-* ‘pożerać’; kojb. *поолдола* ‘łyk’.

Komentarz: Jaćwieski wyraz może reprezentować ugrofińską pożyczkę substratową. Zbliżony sens (‘mięso’) pokazuje jedynie dialekt mokszański języka mordwiń-

skiego: mordw. (moksz.) *pal* ‘mięso’ vs. (erz.) *pal* ‘kąsek’. Jewgienij Chelimskij sugeruje, że w wyrazie jaćwieskim uwidoczniła się węgierska fonetyka (poprzez zmianę **p* > *f*) oraz mordwińska semantyka (Хелимский, 1985/2000, s. 402). Dopuszcza ponadto możliwość istnienia w języku prawęgierskim rzeczownika **fala* o znaczeniu konkretnym ‘mięso’, który został wcześnie wyrugowany na skutek kolizji z synonimicznym wyrazem węg. *hús* ‘mięso’ o niejasnej genezie (Орел & Хелимский, 1987, s. 125).

7. Jaćw. **łausa** ‘wola’.

Atestacja: PGN 32 *wola – łausa*.

Odpowiedniki bałtyckie: W językach wschodniobałtyckich (a także w słowiańskich) mamy poświadczone formy odmienne: lit. *valià* f. ‘wola, dążenie do osiągnięcia czegoś; wolny wybór; władza, siła, moc; swoboda, wolność’, łot. *vaļa* f. ‘wola, siła, porządek’, psł. **volja* f. ‘wola, chęć’ (Smoczyński, 2007, s. 717; Zinkevičius, 1992, s. 114; Зинкявичюс, 1984, ss. 14–15). Konstantins Karulis (Карулис, 1987, s. 137) zestawia wyraz jaćwieski *łausa* z apelatywem łot. *ļauja* f. ‘pozwolenie’ (por. łot. *ļaũt* ‘pozwalać’), co jest bliskie semantycznie z semantemem ‘wola’ (Schmalstieg, 2015, s. 347).

Etymologia indoeuropejska: Jaćwieskie słowo jest uważane za etymologicznie niejasne (Zinkevičius, 1992, s. 114; Зинкявичюс, 1984, s. 15). Niektórzy badacze zakładają zapożyczenie z germańskiego **lausaz* adi. ‘wolny, swobodny’ (Орел & Хелимский, 1987, s. 125) lub z gockiego *laus* adi. ‘pusty, niezajęty, wolny/empty’ (Orel, 1986, s. 270), co wydaje się semantycznie uzasadnione. Teoretycznie nie można wykluczyć, że jaćwieski wyraz *łausa* ‘wola’ (pierwotnie ‘wolność, swoboda’) jest pokrewny germańskiemu przymiotnikowi.

Dane ugrofińskie: fi. *lausua* ‘powiedzieć, wyrazić, wymówić, deklamować, recytować’, *lausia* ‘zaklinać, zagadywać’, est. *lausuda* ‘mówić, rzec, zaklinać, błagać’, *laus* ‘zamawianie, zaklęcie, urok’ (Хелимский, 1985/2000, s. 403). Formy te są semantycznie bardzo oddalone od jaćwieskiego apelatywu. Z kolei przymiotniki zachodniofińskie (por. fi. *lausas*, *lausa* adi. ‘nietrwały, kruchy, słaby, miękki, delikatny’, est. *laus* adi. ‘szczery, swobodny, wolny, jasny, jawny’) są uważane za zapożyczenia pragermańskie (Kylstra, 1996, ss. 184–185; EES, 2012, s.v. *lausa*; Орел & Хелимский, 1987, s. 125).

Komentarz: Ugrofinizm wątpliwy. Zbieżność pomiędzy jaćw. *łausa* ‘wola’ i est. *laus* ‘zamawianie, zaklęcie, urok’ wydaje się powierzchowna i iluzoryczna.

8. Jaćw. **ławe** ‘łódź’.

Atestacja: PGN 96 *lodź – ławe*.

Odpowiedniki bałtyckie: Lit. *laĩvė*, dial. *láivė* f. ‘łódź’, *laĩvas*, dial. *láivas* m. ‘łódź, statek, okręt’, łot. *laĩva* f. ‘łódź, statek’.

Etymologia indoeuropejska: Bez rodzimej etymologii. Strus. *лойва* f., ros. *лóйва*, *лáйба* f. ‘wielka dwumasztowa łódź’, brus. *лáйба* f. ‘ts.’, ukr. *лáйба* f. ‘ts.’ oraz

pol. *łajba* f. ‘rodzaj wielkiej łodzi; statek lichy, stary’ są także zapożyczeniami ze źródła ugrofińskiego (Bańkowski, 2000, s. 84).

Dane ugrofińskie: Fi. *laiva* ‘statek, okręt, parowiec’; kar. *laiva* ‘statek, łódź’; ingr. *laiva* ‘ts.’; weps. *лaiv*; wot. *лaiv*; est. *laev* ‘statek, duża łódź’; liw. *lōja* ‘ts.’; lap. (pd.) *laiˈva* ‘łódź’; mordw. (erz.) *luv* ‘żłób’ < ugrofi. **lajwa* ‘łódź, czółno’ (EES, 2012, s.v. *laev*; Rédei, 1988, ss. 682–683). Wyraz ugrofiński jest powszechnie uważany za zapożyczenie nordyckie, por. stnord. *fley* n. ‘statek’, norw. *fløy* ‘ts.’, far. *floy* ‘naczynie, statek’ < pgerm. (płn.) **flauja-* n. ‘statek’ (Kroonen, 2013, s. 145; Kylstra, 1996, ss. 159–160), por. też stang. *floege* ‘stateczek/navicula’ (zapożyczenie nordyckie).

Komentarz: Zigmas Zinkevičius słusznie zakłada zapożyczenie ugrofińskie zarówno dla wyrazu jaćwieskiego, jak i dla terminów wschodniobałtyckich (Zinkevičius, 1992, s. 114: „it may be a Finnism”). Podobnie sądzą w odniesieniu do języka litewskiego inni badacze (np. Fraenkel, 1962, s. 335; Smoczyński, 2007, s. 335). Także Santeri Junttila (Junttila, 2015, s. 24) wskazuje na zapożyczenie zachodniofińskie, ale z uwagi na litewską akcentuację cyrkumfleksową sugeruje jego późną sekundarną genezę (za pośrednictwem języka łotewskiego). Należy jednak zaznaczyć, że Mikołaj Dauksza zapisał akutowaną formę starolitewską *láiwe* (Fraenkel, 1962, s. 335). Także gwary litewskie pokazują oczekiwany akut (lit. dial. *láivas* m. ‘łódź, statek, okręt’, *láivė* f. ‘łódź’; Bańkowski, 2000, s. 84; Kruopas, 1966, ss. 73, 74; Kurschat, 1970, s. 1277). Literackie formy z cyrkumfleksem pochodzą zapewne z dialektu żmudzkiego, który ma odmienny system akcentuacyjny. W tej sytuacji wszystkie sygnalizowane apelatywy bałtyckie (łącznie z terminem jaćwieskim) mogą z powodzeniem reprezentować prehistoryczne zapożyczenie z jakiegoś ugrofińskiego substratu.

9. Jaćw. **mard** ‘człowiek’, **mort** ‘umrzeć’.

Atestacja: PGN 133 *człowiek – mard*; PGN 123 *umrzeć – mort*.

Odpowiedniki bałtyckie: Czasownik jaćwieski ma bliskie odpowiedniki w językach wschodniobałtyckich, por. lit. *miȓti* ‘umrzeć, umierać’, łot. *mirt* ‘ts.’ (Smoczyński, 2007, ss. 404–405). Jaćw. *mard* ‘człowiek’ (w pierwotnym sensie ‘śmiertelnik’) wydaje się zatem wyrazem w pełni motywowanym, zwłaszcza że wyrazy zbliżone semantycznie można bez trudu odnaleźć w innych językach bałtyckich (np. lit. *marùs* adi. ‘łatwo umierający, śmiertelny’, *miȓtinas* adi. ‘śmiertelny’, łot. *miruonis* m. ‘umrzyk, trup, zwłoki’).

Etymologia indoeuropejska: Bliskie fonologicznie i semantycznie odpowiedniki jaćw. *mard* ‘człowiek’ można spotkać w innych językach indoeuropejskich, np. stind. *márta-* m. ‘człowiek’, *mártya-* adi. ‘śmiertelny’; aw. *maša-* m. ‘człowiek’ (< irań. **mṛ́ta-*), *marəta-* ‘śmiertelny’; orm. *mard* ‘człowiek’, gr. hom. βροτός m. ‘śmiertelny człowiek’ (Pokorny, 1959, s. 735). Są to derywaty nominalne utworzone od rdzenia werbalnego **mer-* ‘mrzeć, konać, umierać’ za pomocą przyrostka **-to-*. Schmalstieg

(Schmalstieg, 1986, ss. 59–61) zakłada, że apelatyw jaćwieski *mard* został odziedziczony po prawspólnocie indoeuropejskiej, podobnie jak orm. *mard* ‘człowiek’.

Dane ugrofińskie: fi. *marras* (~ *martaa-*) ‘śmiertelnik, zmarły; męski’; zyr. *mort* ‘człowiek’; udm. *murt* ‘człowiek; naród, ludzie’, także ‘obcy, inny’; mordw. (moksz.) *miŕďe* ‘mąż, mężczyzna’ (Collinder, 1977, s. 143). Wszystkie te wyrazy powszechnie uznaje się za prehistoryczne zapożyczenia ze źródła indoirańskiego (Holopainen, 2019, ss. 137–138).

Komentarz: Ugrofinizm niekonieczny. Hipoteza zapożyczenia ze źródła irańskiego (lub ugrofińskiego) jest całkowicie zbędna. Wyraz jaćw. *mard* ‘człowiek’ (pierwotnie ‘śmiertelnik’) jest wystarczająco motywowany przez jaćwieską formę werbalną *mort* ‘umrzeć’.

10. Jaćw. **sini** ‘grzyby’.

Atestacja: PGN 145 *grzyby – ſini*.

Odpowiedniki bałtyckie: Najbliżej stoi apelatyw łot. *sẽne* f. ‘grzyb’, pl. *sẽnes* ‘grzyby’ (wyraz ten jest powszechnie uznany za ugrofinizm). W języku litewskim funkcjonuje z kolei zapożyczenie słowiańskie *grỹbas* m. ‘grzyb’ (Smoczyński, 2007, s. 1999), por. też łot. *grība* f. ‘prawdziwek’, *grĩbas* f. pl. ‘grzyby niejadalne’. Termin staropruski oznaczający ‘grzyby’ nie został w źródłach odnotowany (Zinkevičius, 1992, s. 119; Зинкявичюс, 1984, s. 18).

Etymologia indoeuropejska: Poświadczone w języku łotewskim i jaćwieskim wyrazy oznaczające ‘grzyby’ nie mają żadnych odpowiedników indoeuropejskich.

Dane ugrofińskie: Fi. *sieni*, dial. *siena* ‘grzyb’¸ *sieni-eläin* ‘gąbka’; est. *seen* ‘grzyb’, liw. *sēń* ‘grzyb’ (< bfi. **sēne*); lap. (no.) *čadna* ‘huba rosnąca na brzozie’, (lu.) *tjatnā* ‘ts.’; czer. *šin*, *šen* ‘grzyb drzewny, huba’; udm. (sar.) *senkį*, *śeńki*, (kaz.) *senka*, *senkə̑*, *śenkə̑*, (głaz.) *śeńki* ‘huba, grzyb’; ost. (was.) *säṇəγ: säṇəγ nöŋis* ‘huba rosnąca na drzewie’, (dem.) *sȧnə*, (obd.) *sȧn* ‘grzyb drzewny’; wog. (ta.) *šīnə·w*, (kond.) *šēnəj*, (pel.) *šēnəγ*, (so.) *šēniγ* ‘grzyb rosnący na drzewie’ < ugrofi. **śänä* ‘huba, grzyb drzewny / Zunder, Baumschwamm’ (Aikio, 2015, s. 40; Collinder, 1977, s. 127; EES, 2012, s.v. *seen*; Rédei, 1988, ss. 494–495) lub **ćänä* ‘huba / bracket fungus’ (Aikio, 2020, ss. 114–115).

Komentarz: Ugrofinizm pewny i powszechnie akceptowany (Bednarczuk, 1992, s. 106, 1999, s. 68; Schmalstieg, 2015, s. 351; Zinkevičius, 1992, s. 119; Зинкявичюс, 1984, s. 18).

11. Jaćw. **sjałe** ‘bez, *Sambucus* L. (gat. drzewa)’.

Atestacja: PGN 48 *bez – ſjałe*. Kontekst zapiski pokazuje, że polski termin *bez* reprezentuje dendronim, por. PGN 49 *sosna – puſe*, 50 *jodłowića – egłe*. Teoretycznie nazwa *bez* może odnosić się do kilku różnych roślin, np. (1) ‘bez czarny, *Sambucus nigra* L.’, (2) ‘bez chebd, *Sambucus ebulus* L.’, (3) ‘bez koralowy, *Sambucus racemosa* L.’; (4) ‘bez lilak, *Syringa vulgaris* L.’.

Odpowiedniki bałtyckie: Lit. *šeivã-medis*, *šeĩv-medis* m. ‘czarny bez, *Sambucus nigra* L.’ jest formacją złożoną zawierającą apelatyw lit. *mẽdis* m. ‘drzewo’ (Witczak, 1992, s. 201).

Etymologia indoeuropejska: Nazwy bałtyckie (jaćwieską i litewską) zestawiono z następującymi dendronimami: dac. σέβα f. ‘bez czarny, *Sambucus nigra* L.’, gr. ἀκτέα, att. ἀκτῆ f. ‘bez czarny, *Sambucus nigra* L.’ i na tej bazie zrekonstruowano archetyp ie. _*ḱƥéu̯ā_ < pie. _*h̥_$_2$_ḱƥéu̯eh_$_2$ f. ‘bez czarny’ (Witczak, 1992, ss. 201–211). Dopuszczono też możliwość, że z tej samej praformy indoeuropejskiej należy wywodzić nazwy innych roślin, np. orm. *hacʿi* ‘jesion’, beskie ἀσᾶ f. ‘podbiał pospolity, *Tussilago farfara* L.’, alb. *ashë* f. ‘ostrokrzew kolczasty, *Ilex aquifolium* L.; podbiał pospolity, *Tussilago farfara* L.’. Genezę indoeuropejską nazw bałtyckich kwestionuje Aleksandr Anikin (Аникин, 1994, s. 155).

Dane ugrofińskie: Mordw. (erz.) *čevgeĺ*, *čavdiĺ*, (moksz.) *čevgä*, *čivgä* ‘Maßholderbeere’; udm. (sar.) *šu* ‘jagoda kaliny koralowej’, *šu-pu* ‘bez koralowy, *Sambucus racemosa* L.; kalina koralowa, *Viburnum opulus* L.’, (głaz.) *šu* ‘kalina koralowa, *Viburnum opulus* L.; jagoda kaliny’, *šu-pu* ‘kalina koralowa, *Viburnum opulus* L.’; zyr. (perm.) *žu* ‘kalina koralowa, *Viburnum opulus* L.’, (sys.) *žo-pu* ‘ts.’, także *žol-pu*, *žov-pu* ‘ts.’ < ugrofi. _*šewз_, także _*šewз-puwe_ ‘bez koralowy; kalina koralowa’ (Rédei, 1988, s. 784). Nieco inaczej jest zbudowany fiński dendronim *heisi*, *heisi-puu* ‘kalina koralowa, *Viburnum opulus* L.; bez koralowy, *Sambucus racemosa* L.; bez czarny, *Sambucus nigra* L.’, est. *õis-puu* ‘*Viburnum opulus* L.’, *saksamaa õis-puu* ‘bez czarny, *Sambucus nigra* L.’ (< bfi. _*šejte_ / _*šejte-puwe_)[8].

Komentarz: Jeżeli odrzucimy indoeuropejską genezę bałtyckich dendronimów, to alternatywną opcją może być wywód z nieznanego substratu ugrofińskiego. Jaćwieską nazwę roślinną *sjałe* ‘bez, *Sambucus*’ można z powodzeniem zestawić z archetypem ugrofi. _*šewз_ ‘bez koralowy, *Sambucus racemosa* L.; kalina koralowa, *Viburnum opulus* L.’, skąd mordw. *čev-* ‘bez koralowy’; udm. *šu* ‘bez koralowy; kalina koralowa (drzewo i owoc)’; zyr. *žu* ‘kalina koralowa, *Viburnum opulus* L.’. Z kolei dendronim litewski *šeivã-medis*, *šeĩv-medis* m. ‘czarny bez, *Sambucus nigra* L.’ może być częściową kalką językową ugrofi. _*šewз-puwe_ ‘bez koralowy; kalina koralowa’ (por. udm. *šu-pu*, zyr. *žov-pu*, *žol-pu*, *žo-pu*), bazującą na pełnej adekwatności pomiędzy lit. *mẽdis* m. ‘drzewo’ oraz ugrofi. _*puwe_ ‘ts.’, por. fi. *puu* ‘drzewo, drewno’, est. *puu* ‘ts.’; czer. *pu* ‘drewno opałowe, drewno, drzewo’; udm. *pu* ‘drzewo, drewno’; zyr. *pu* ‘ts.’, węg. *fa* ‘ts.’; jen. *fe* ‘drzewo’; selk. *pō* ‘drzewo, drewno’; kam. *pa* ‘drzewo,

[8] Wyrazy bałtofińskie, poświadczone także w karelskim i ludyjskim (Koivulehto, 1992, ss. 185–186), mają dokładne odpowiedniki nie tylko na gruncie ugryjskim: wog. *tip-pė*, (pel.) *tip-pe̊* ‘Sandweide / wierzba piaskowa, *Salix repens* subsp. *arenaria* L.’ (< _*tit-pe_ < ugrofi. _*šejte-puwe_), lecz także w samojedzkim, zob. selk. (tas.) *tiitз*, (ke.) *tiida*, (nar.) *tiid* ‘gatunek małej wierzby, pręt, witka, witka wierzbowa; niskie krzewy wierzbowe’ (< ur. _*šejte_ ‘gatunek wierzby lub drzewa liściastego’).

las'; kojb. *pa* 'drzewo' (Collinder, 1977, s. 71; EES, 2012, s.v. *puu*; Rédei, 1988, s. 410). Warto zwrócić uwagę, że nazw bałtyckich nie można wyprowadzać z praformy zachodniofińskiej **šejte* 'kalina koralowa; czarny bez'[9], toteż zapożyczenie musi pochodzić z nieznanego ugrofińskiego źródła substratowego.

12. Jaćw. **suła** 'dziura'.

Atestacja: PGN 149 *dziura – ſuła*.

Odpowiedniki bałtyckie: Brak wyrazów o zbliżonej semantyce. Występujące w innych językach bałtyckich słowa mają zupełnie odmienne znaczenie: lit. *sulà* f. 'oskoła, słodkawy sok drzewny wydzielający się wiosną po nacięciu kory', łot. *sula* f. 'sok drzew, zwł. sok brzozowy', stprus. *sulo* f. 'zsiadłe mleko, gl. Matte' (Derksen, 2015, ss. 434–435; Smoczyński, 2007, s. 614; Zinkevičius, 1992, s. 119; Зинкявичюс, 1984, s. 18). Nawiązanie do lit. *šùlė* f. 'beczka na piwo lub wino' lub do stlit. *šulinìs* f. 'studnia', lit. *šulinỹs* m. 'ts.' (w sensie 'dziura w ziemi'), proponowane jako możliwa alternatywa przez Zigmasa Zinkevičiusa (Zinkevičius, 1992, s. 119; Зинкявичюс, 1984, s. 18), jest niemożliwe do akceptacji pod względem semantycznym. Wyrazy te są oczywistymi derywatami urobionymi od apelatywu lit. *šùlas* m. 'słup drewniany, klepka drewniana', por. *šùlnio šulaĩ* 'cembrowina studni' (Derksen, 2015, ss. 454–455; Smoczyński, 2007, ss. 651, 652).

Etymologia indoeuropejska: Wywód jaćw. *suła* f. 'dziura' od rdzenia ie. **seu-* 'tłoczyć, wyciskać (sok)' wydaje się nieprawdopodobny. Konstantins Karulis próbuje wyjaśnić semantykę jaćwieską poprzez nawiązanie do łotewskiej frazy *urbt bērzā sulas* 'robić dziurę w brzozie dla pozyskania soku' (Карулис, 1987, s. 138).

Dane ugrofińskie: fi. *sula* 'dziura w lodzie (na zamarzniętej części jeziora), naturalny przerębel, połynia/полынья' sprowadza się do rdzenia werbalnego **sula* 'tajać', por. fi. *sulaa-* 'tajać, topnieć'; lap. (no.) *šǫlˈgi-* 'topnieć, topić się'; mordw. *sola-* 'tajać', czer. *šule-* 'tajać'; zyr. *syl-* 'tajać'; wog. *tol-* 'tajać'; ost. (was.) *jŏl-*, (wa.) *lŏl-*, (dem.) *tăt-* 'ts.'; węg. *olvad-* 'topnieć; tajać' < ugrofi. **sula* 'tajać' (Collinder, 1977, s. 129; EES, 2012, s.v. *sula*; Rédei, 1988, ss. 450–451), por. także juk. *alaa-* 'topnieć'.

Komentarz: Zapożyczenie ugrofińskie niepewne. Jewgienij Chelimskij sam przyznaje, że proponowane przezeń zestawienie fińsko-jaćwieskie wydaje się mało

[9] Est. *õis* 'kwiat' można także wyprowadzać z praformy ugrofi. **šejte*. Panuje jednak przekonanie, że estoński wyraz został zapożyczony ze źródła bałtyckiego, por. lit. *žíedas* m. 'kwiat', łot. *ziêds* m. 'ts.' (Koivulehto, 1992, s. 186; EES, 2012, s.v. *õis*). Należy jednak odnotować, że terminy wschodniobałtyckie nie mają rozpoznanych odpowiedników w innych językach indoeuropejskich i zasadniczo uchodzą za wtórne derywaty od czasownika lit. *žíedėti* 'czerstwieć, pleśnieć, twardnieć', łot. *ziedu* 'kwitnąć, wypuszczać kwiecie, pstrzyć się' (Smoczyński, 2007, s. 781). Sugerowane nawiązania indoeuropejskie dla tego rdzenia werbalnego (np. orm. *cil* 'pęd, kiełek', goc. *keinan* 'kiełkować') nie są przekonujące ani pod względem fonologicznym, ani semantycznym. Nie można zatem wykluczać, że kierunek zapożyczenia był odwrotny (pbałt. **žēida-* ← ur. **šejte*).

prawdopodobne pod względem semantycznym (Хелимский, 1985/2000, s. 403). Zakładana przez niego zmiana semantyczna ‘przerębel’ > ‘dziura w lodzie’ > ‘każda dziura’ > ‘dziura’ jest jednak możliwa do zaakceptowania.

13. Jaćw. **tuolis** ‘diabeł’.

Atestacja: PGN 128 *diabał – tuoliſ*.

Odpowiedniki bałtyckie: Inne języki bałtyckie wprowadziły odmienne nazwy dla ‘diabła’: stlit. *velinas* m., lit. *vélnias* m., łot. *vęl̃ns* m. vs. stprus. *cawx* m., *pickuls* m. Zigmas Zinkevičius proponuje zestawienie jaćwieskiej nazwy diabła z teonimem staropruskim *Patollus*, oznaczającym pana podziemnego świata (Zinkevičius, 1992, s. 120; Зинкявичюс, 1984, s. 19). Nazwa staropruska boga podziemi składa się z przedrostka *pa-* oraz apelatywu stprus. *talus* (gl. Böne) ‘podłoga w izbie’, por. stlit. *patalas* m. ‘łoże do sypiania’, lit. *pãtalas* m. ‘pościel, posłanie’, łot. *patals* m. ‘poduszka’ (Běťaková & Blažek, 2012, s. 148; Schmalstieg, 2015, s. 353).

Etymologia indoeuropejska: Stprus. *talus* ‘podłoga w izbie’ oraz litewska forma złożona *pãtalas* m. ‘pościel, posłanie’ wywodzi się z pie. **telh$_2$-* ‘rozpościerać się, rozścielać, leżeć w stanie rozesłanym’, por. stind. *talam* n. ‘płaszczyzna, równia, podeszwa’, scs. *tьla* n. pl. ‘grunt, podłoga’, ros. *tlo* n. ‘grunt’ (Smoczyński, 2007, s. 442). Należy jednak podkreślić, że powyższe zestawienia nie objaśniają apelatywu jaćw. *tuolis* ‘diabeł’, dla którego należy szukać odmiennej etymologii.

Dane ugrofińskie i uralskie: fi. *tuli* (gen. *tulen*) ‘ogień’; est. *tuli* ‘ts.’; lap. (no.) *dǫllâ* ‘ts.’; mordw. *tol* ‘ogień, iskra’; czer. *tõl*, *tul*; udm. *tyl* ‘ts.’; zyr. *tyl-kõrt* ‘pogrzebacz’ (dosłownie ‘żelazo do ognia’, por. zyr. *kõrt* ‘żelazo’) < ur. **tule* ‘ogień’, por. jur. *tū* ‘ogień’, tawg. *tui* ‘ts.’, jen. *tū*, *tu* ‘ts.’, selk. *tüü* ‘ts.’; kam. *šü* ‘ogień’; kojb. *siu* ‘ts.’; mot. *tuek* ‘ts.’, karag. *dui* ‘ts.’; tajg. *tui* ‘ogień’ (Collinder, 1977, s. 80; EES, 2012, s.v. *tuli*; Rédei, 1988, s. 535).

Komentarz: Bednarczuk (Bednarczuk, 1992, s. 106, 1999, s. 68) zestawia jaćwieską nazwę diabła z fińską i estońską nazwą *tuli* ‘ogień’. Jeżeli założymy, że forma jaćw. *tuolis* pierwotnie znaczyła ‘ognisty’, stąd potem w ujęciu chrześcijańskim ‘diabeł’, to jej porównanie z apelatywem uralskim **tule* ‘ogień’ znalazłoby doskonałe uzasadnienie. Należy jednak zastrzec, że język jaćwieski zachował też formację rodzimą *ugne* w sekundarnym sensie ‘ognisko’ (PGN 69 *ognisko – ugne*), por. lit. *ugnìs* f. ‘ogień, pożar’, łot. *uguns* f. ‘ogień’. Zmiana semantyczna ‘ogień’ > ‘ognisko’ w jaćwieskim wyrazie *ugne* mogła być wywołana domniemaną rywalizacją formy rodzimej z zapożyczeniem ugrofińskim.

14. Jaćw. **wa[g]** ‘trzeba’.

Atestacja: PGN 204 *trzeba – wa…(wa?)* (Zinkevičius, 1992, s. 104; Зинкявичюс, 1984, s. 8).

Odpowiedniki bałtyckie: Łot. *wajaga* ‘trzeba’ (finizm).

Etymologia indoeuropejska: Bez żadnego pewnego odpowiednika i objaśnienia na gruncie rodzimym.

Dane ugrofińskie: Est. *vaja* ‘potrzeba’, liw. *vajāg* ‘(po)trzeba’, wot. *wajaga* ‘potrzeba, brak’, ingr. *vajjaa* ‘ts.’ < bfi. **wajakз* ‘ts.’, por. też kar. dial. *vajai* ‘niekompletny; potrzeba’, fi. *vajaa* ‘wybrakowany, niekompletny’, lud. *vajag* ‘niekompletny, brakujący’, weps. *vajag* ‘niekompletny’ (EES, 2012, s.v. *vaja*).

Komentarz: Wywód ze źródła ugrofińskiego wysoce prawdopodobny, nawet jeśli zapis formy jaćwieskiej zawiera tylko dwie początkowe głoski (Bednarczuk, 1992, s. 106, 1999, s. 68; Schmalstieg, 2015, s. 353; Zinkevičius, 1992, s. 121; Зинкявичюс, 1984, s. 19).

15. Jaćw. **wał** ‘było’.

Atestacja: PGN 155 *było – wał*.

Odpowiedniki bałtyckie: Brak.

Etymologia indoeuropejska: Bez żadnych odpowiedników.

Dane ugrofińskie: fi. *ol-i* ‘był’; est. *oli* ‘ts.’; liw. *voľ* ‘ts.’; zyr. *vel-i* ‘był’; udm. *val*, dial. *vau̯* ‘był’; węg. (dawne) *val-a* ‘był’ (< ugrofi. **wol-*, temat czasu historycznego o znaczeniu ‘być’; EES, 2012, s.v. *olema*). Forma czasu teraźniejszego opiera się na alternatywnej postaci rdzenia ugrofi. **won-* ‘być’, por. fi. *on*, węg. *van*, udm. *vań* (Хелимский, 1985/2000, s. 402).

Komentarz: Jaćwieska forma werbalna jest dość powszechnie wywodzona ze źródła ugrofińskiego (Bednarczuk, 1992, s. 106, 1999, s. 68; Zinkevičius, 1992, s. 121; Орел & Хелимский, 1987, s. 127; Хелимский, 1985/2000, s. 402). Mniej prawdopodobna wydaje się hipoteza o zapożyczeniu jaćwieskiego wyrazu z niem. *war* ‘był, była, było’ (Карулис, 1987, s. 138), który wymaga przyjęcia nietypowej zmiany fonetycznej *r* > *ł*. W tej sytuacji hipoteza o zapożyczeniu jaćwieskiej formy werbalnej *wał* ‘było’ z jakiegoś nieznanego substratu ugrofińskiego powinna być brana pod uwagę. Zapożyczenie czasownika o znaczeniu ‘być’ świadczy o bardzo intensywnych kontaktach językowych między Jaćwięgami a nieznaną ludnością pochodzenia ugrofińskiego.

Konkluzje

W niniejszej rozprawce dokonano przeglądu możliwych ugrofińskich zapożyczeń w języku jaćwieskim. Ogółem omówiono 15 jednostek leksykalnych. Odrzucono pięć postulowanych wcześniej zestawień, m.in. nr 3, 4, 5, 8, 9.

Za dawne zapożyczenia ugrofińskie substratowego pochodzenia uznano następujące jednostki poświadczone w języku jaćwieskim: (nr 1) jaćw. *aiga* ‘koniec’ ← bfi. **akja* ‘koniec’; (nr 2) jaćw. *ajki* ‘czas’ ← bfi. **ajka* ‘czas’ ← ugrofi. **jikä* ‘wiek, rok’; (nr 6)

jaćw. *fała* ‘mięso’ ← ugrofi. **pala* ‘kąsek; jeść’; (nr 8) jaćw. *ławe* ‘łódź’ ← ugrofi. **lajwa* ‘łódź, czółno’; (nr 11) jaćw. *sini* ‘grzyby’ ← bfi. **sēne* ‘grzyb’ < ugrofi. **śänä* ‘huba, grzyb drzewny’; (nr 13) jaćw. *tuolis* ‘diabeł’ ← ugrofi. **tule* ‘ogień’ < ur. **tule* ‘ts.’; (nr 14) jaćw. *wa[g]* ‘trzeba’ ← bfi. **wajakз* ‘ts.’; (nr 15) jaćw. *wał* ‘było’ ← ugrofi. **wol-* ‘był’.

Niektóre apelatywy jaćwieskie mają niepewną lub kontrowersyjną genezę. Do nich możemy zaliczyć dwa terminy: jaćw. *sjałe* ‘bez’ (nr 10) oraz jaćw. *suła* ‘dziura’ (nr 12).

Wydaje się, że większość jaćwieskich ugrofinizmów została zapożyczona w dobie prehistorycznej z nieznanego ugrofińskiego źródła. Jest wysoce prawdopodobne, że język jaćwieski wchłonął substrat ugrofiński o charakterze zbliżonym do języków bałtofińskich, por. zwłaszcza jaćw. *ajga* ‘koniec’, *ajki* ‘czas’, *sini* ‘grzyby’.

Skróty języków

alb. – albański; awest. – awestyjski; bfi. – bałtofiński (zachodniofiński); brus. – białoruski; czer. – czeremiski a. maryjski (dialekty: bir. – birski, kd. – kozmodemiański, urż. – urżumski); czuw. – czuwaski; dig. – digorski dialekt języka osetyńskiego; est. – estoński; far. – farerski; fi. – fiński; fw. – finowołżanski; goc. – gocki; gr. – grecki (dialekty: att. – attycki; hom. – homerycki); ie. – indoeuropejski; ingr. – ingryjski (iżorski); irań. – irański; jaćw. – jaćwieski; jagn. – jagnobski; jazg. – jazgulamski; jen. – jenisejski a. eniecki; jid. – jidisz; juk. – jukagirski; jur. – juracki a. nieniecki; kam. – kamasyjski; kar. – karelski; karag. – karagasyjski; karaim. – karaimski; kojb. – kojbalski; lap. – lapoński a. saami (dialekty: kol. – kolski, kild. – kildiński, lu. – lule, no. – norwesko-lapoński, not. – notozerski, pd. – południowolapoński; ter. – terski); lit. – litewski; liw. – liwski; lud. – ludyjski; łac. – łaciński; łot. – łotewski; moraw. – morawski; mordw. – mordwiński (dialekty: erz. – erziański; moksz. – mokszański); mot. – motorski; niem. – niemiecki; norw. – norweski; npers. – nowoperski; orm. – ormiański; oset. – osetyński; osm. – osmańsko-turecki; ost. – ostiacki (dialekty: dem. – demiański, kaz. – kazymski; obd. – obdorski, wa. – wachijski; was. – wasiugański); pbałt. – prabałtycki; pgerm. – pragermański; pie. – praindoeuropejski; pol. – polski; psł. – prasłowiański; ros. – rosyjski; sch. – serbochorwacki; selk. – selkupski (dialekty: ke. – kecki; nar. – narymski; tas. – tasyjski); stang. – staroangielski; stcz. – staroczeski; stfryz. – starofryzyjski; stind. – staroindyjski; stlit. – starolitewski; stnord. – staronordycki; stpol. – staropolski; stprus. – staropruski; strus. – staroruski; stsaks. – starosaksoński; stwęg. – starowęgierski; stwniem. – starowysokoniemiecki; tajg. – tajgijski; tat. – tatarski; tawg. – tawgijski a. nganasański; udm. – udmurski a. wotiacki (dialekty: głaz. – głazowski; kaz. – kazański; sar. – sarapulski); ugrofi. – ugrofiński; ukr. – ukraiński; ur. – uralski; wach. – wachański; weps. – wepski; węg. – węgierski; wog. – wogulski (dialekty: kond. – kondyjski; pel. – pelymkański; so. – soswijski, ta. – tawda, wag. – wagilski); wot. – wotycki; zyr. – zyriański (dialekty: perm. – permski; sys. – sysolski).

Bibliografia

Aikio, A. (2015). The Finnic 'secondary e-stems' and Proto-Uralic vocalism. *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja / Journal de la Société Finno-Ougrienne*, *2015*(95), 25–66. https://doi.org/10.33340/susa.82642

Aikio, A. (2020). *Uralic etymological dictionary (Draft version of entries A–Ć; 1/17/2020).*

Bańkowski, A. (2000). *Etymologiczny słownik języka polskiego* (T. 2). Wydawnictwo Naukowe PWN.

Baskakow, N. A., Szapszał, S. M., & Zajączkowski, A. (Red.). (1974). *Słownik karaimsko-rosyjsko-polski*. Wydawnictwo „Russkij Jazyk".

Bednarczuk, L. (1976). Zapożyczenia ugrofińskie w językach bałtosłowiańskich. *Acta Baltico-Slavica*, *9*, 39–64.

Bednarczuk, L. (1992). Konwergencje między językami bałtosłowiańskimi a ugrofińskimi w aspekcie strukturalnym i arealnym. W W. Smoczyński & A. Holvoet (Red.), *Colloquium Pruthenicum Primum: Papers from the First International Conference on Old Prussian held in Warsaw, September 30th – October 1st, 1991* (ss. 99–119). Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

Bednarczuk, L. (1999). *Stosunki językowe na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego*. Oficyna Wydawnicza Edukacja.

Bednarczuk, L. (2015). Languages in contact and conflict on the territory of the Grand Duchy of Lithuania (GDL). *Acta Baltico-Slavica*, *37*, 19–39. https://doi.org/10.11649/abs.2013.002

Běťaková, M. E., & Blažek, V. (2012). *Encyklopedie baltské mytologie*. Nakladatelství Libri.

Boryś, W. (2005). *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Wydawnictwo Literackie.

Collinder, B. (1977). *Fenno-Ugric vocabulary: An etymological dictionary of the Uralic languages*. Helmut Buske Verlag.

Derksen, R. (2015). *Etymological dictionary of the Baltic inherited lexicon*. Brill.

Falk, K.-O. (1973). *Ze studiów nad nazwami wód suwalskich* (*Streszczenie niektórych części pracy przygotowywanej do druku*) [Niepublikowany rękopis]. Lunds Universitet.

Fraenkel, E. (1962). *Litauisches etymologisches Wörterbuch* (T. 1). Carl Winter.

Häkkinen, J. (2009). Kantauralin ajoitus ja paikannus: perustelut puntarissa. *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja / Journal de la Société Finno-Ougrienne*, *2009*(92), 9–56. https://doi.org/10.33340/susa.82020

Hofírková, L., & Blažek, V. (2011). Baltské výpůjčky v sámštině. *Linguistica Brunensia*, *59*, 61–71.

Holopainen, S. (2019). *Indo-Iranian borrowings in Uralic: Critical overview of the sound substitutions and distribution criterion* [Niepublikowana rozprawa doktorska]. University of Helsinki.

Hyllested, A. (2014). *Word exchange at the gates of Europe: Five millennia of language contact.* University of Copenhagen.

Junttila, S. (2015). Proto-Finnic loanwords in the Baltic languages? W S. Junttila (Red.), *Contacts between the Baltic and Finnic languages* (ss. 12–37). Julkaisijat.

Kallio, P. (2016). Historical phonology from Proto-Finnic to Proto-Livonian. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri / The Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics*, *7*(1), 39–65. https://doi.org/10.12697/jeful.2016.7.1.02

Koivulehto, J. (1992). Hieman heidestä. *Virittäjä*, 96(2–3), 185–211.

Koivulehto, J. (2016). *Verba vagantur: Jorma Koivulehto im memoriam* (S. Holopainen, P. Kallio, & J. Saarikivi, Red.). Suomalais-Ugrilainen Seura.

Kroonen, G. (2013). *Etymological dictionary of Proto-Germanic*. Brill.

Kruopas, J. (Red.). (1966). *Lietuvių kalbos žodynas* (T. 7). Leidykla „Mintis".

Kurschat, A. (1970). *Litauisch-Deutsches Wörterbuch: Thesaurus Linguae Lituanicae* (W. Wissmann & E. Hofmann, Red.; T. 2). Vandenhoeck & Ruprecht.

Kylstra, A. D. (1991). *Lexikon der älteren germanischen Lehnwörter in den ostseefinnischen Sprachen* (T. 1). Rodopi.

Kylstra, A. D. (1996). *Lexikon der älteren germanischen Lehnwörter in den ostseefinnischen Sprachen* (T. 2). Rodopi.

Metsmägi, I., Sedrik, M., & Soosaar, S.-E. (2012). *Eesti etümoloogia-sõnaraamat* [EES]. Eesti Keele Sihtasutus. https://www.eki.ee/dict/ety/

Orel, V. E. (1986). Marginalia to the Polish-„Jatvingian" glossary. *Indogermanische Forschungen*, *91*, 269–272.

Pokorny, J. (1959). *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*. Francke Verlag.

Popowska-Taborska, H. (1990). Analiza polskich zapisów w tak zwanym słowniczku Zinowa. W M. Kondratiuk (Red.), *Bałto-słowiańskie związki językowe* (ss. 299–307). Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.

Popowska-Taborska, H. (2010). *Z różnych szuflad: Prace wybrane, relacje, wspomnienia*. Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy).

Rédei, K. (1988). *Uralisches etymologisches Wörterbuch*. Akademia Kiado.

Rix, H., & Kümmel, M. (Red.). (2001). *Lexikon der indogermanischen Verben: Die Wurzeln und ihre Primärstammbildungen*. Dr. Ludwig Reichert Verlag.

Sabaliauskas, A. (1993). *We, the Balts*. Science and Encyclopedia Publishers.

Schmalstieg, W. R. (1986). Armenian and Jatvingian *mard*: A shared lexical item. *Annual of Armenian Linguistics*, *7*, 59–61.

Schmalstieg, W. R. (2015). *Studies in Old Prussian: A critical review of the relevant literature in the field from 1975 until 2005* (P. Dini, Red.). VAGA Publishers Ltd.

Schmid, W. S. (1986). Die „Germanismen" im sog. Polnisch-Jatvingischen Glossar. *Indogermanische Forschungen*, *91*, 273–286.

Sławski, F. (1952–56). *Słownik etymologiczny języka polskiego* (T. 1). Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego.

Smoczyński, W. (2007). *Słownik etymologiczny języka litewskiego*. Uniwersytet Wileński.

Witczak, K. T. (1989). Wurszajtis – jaćwięski kapłan-ofiarnik: Przyczynek do identyfikacji „gwar pogańskich z Narewu". *Acta Baltico-Slavica*, *20*, 339–342.

Witczak, K. T. (1992). Indo-European **ə$_2$ḱþéwā* ‘elder, *Sambucus nigra* L.’ and its Baltic descendants. *Linguistica Baltica*, *1*, 201–211.

Witczak, K. T. (2004). Linguistic calques in the Old Prussian and Yatvingian toponymy. *Baltistica*, *39*(2), 312–313. https://doi.org/10.15388/baltistica.39.2.969

Witczak, K. T. (2015). Węgra – dawny hydronim jaćwięski. *Onomastica*, *59*, 277–286. https://doi.org/10.17651/ONOMAST.59.17

Witczak, K. T. (2019). Słowniczek polsko-jaćwięski w świetle onomastyki. W K. Rutkowski & A. Rygorowicz-Kuźma (Red.), *Nazwy własne w języku, literaturze i kulturze: Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Zofii Abramowicz* (ss. 633–661). Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.

Zinkevičius, Z. (1992). A Polish-Yatvingian vocabulary? *Linguistic and Oriental Studies from Poznań*, *1*, 99–133.

Аникин, А. Е. (1994). *Linguistica Baltica. International Journal of Baltic Linguistics*, Vol. I. Warszawa: Omnitech Press, 1992 [Recenzja]. *Вопросы языкознания*, *1994*(6), 152–156.

Зинкявичюс, З. (1984). Польско-ятвяжский словарик? W В. В. Иванов (Red.), *Балто-славянские исследования 1983* (ss. 3–29). „Наука”.

Карулис, К. (1987). К ятвяжскому словарику. W В. В. Иванов (Red.), *Балто-славянские исследования 1985* (ss. 134–140). „Наука”.

Орел, В. Е., & Хелимский, Е. А. (1987). Наблюдения над балтийским языком польско-„ятвяжского” словарика. W В. В. Иванов (Red.), *Балто-славянские исследования 1985* (ss. 121–134). „Наука”.

Севортян, Э. В. (1974). *Этимологический словарь тюркских языков* (Т. 1). Издательство „Наука”.

Судник, Т. М. (1987a). Замечания к „Польско-ятвяжскому словарику”. W В. В. Иванов (Red.), *Балто-славянские исследования 1985* (ss. 140–142). „Наука”.

Судник, Т. М. (1987b). Международная балтославянская конференция в Беловеже 13–17 мая 1987 г. W В. В. Иванов (Red.), *Балто-славянские исследования 1985* (ss. 245–246). „Наука”.

Хелимский, Е. А. (2000). Fenno-Ugrica в ятвяжском словарике? W Е. А. Хелимский, *Компаративистика. Уралистика. Лекции и статьи* (ss. 402–403). Языки русской культуры. (Przedruk z *Tarptautinė baltistų konferencija: Pranešimų tezės*, ss. 234–235, Z. Zinkevičius, Red., 1985).

Эдельман, Д. И. (2011). *Этимологический словарь иранских языков* (Т. 4). Издательская Фирма „Восточная литература”.

Bibliography (Transliteration)

Aikio, A. (2015). The Finnic ‘secondary e-stems’ and Proto-Uralic vocalism. *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja / Journal de la Société Finno-Ougrienne*, *2015*(95), 25–66. https://doi.org/10.33340/susa.82642

Aikio, A. (2020). *Uralic etymological dictionary (Draft version of entries A–Ć; 1/17/2020).*

Anikin, A. E. (1994). *Linguistica Baltica. International Journal of Baltic Linguistics*, Vol. I. Warszawa: Omnitech Press, 1992 [Review]. *Voprosy iazykoznaniia*, *1994*(6), 152–156.

Bańkowski, A. (2000). *Etymologiczny słownik języka polskiego* (Vol. 2). Wydawnictwo Naukowe PWN.

Baskakow, N. A., Szapszał, S. M., & Zajączkowski, A. (Eds.). (1974). *Słownik karaimsko-rosyjsko-polski*. Wydawnictwo "Russkij Jazyk".

Bednarczuk, L. (1976). Zapożyczenia ugrofińskie w językach bałtosłowiańskich. *Acta Baltico-Slavica*, *9*, 39–64.

Bednarczuk, L. (1992). Konwergencje między językami bałtosłowiańskimi a ugrofińskimi w aspekcie strukturalnym i arealnym. In W. Smoczyński & A. Holvoet (Eds.), *Colloquium Pruthenicum Primum: Papers from the First International Conference on Old Prussian held in Warsaw, September 30th – October 1st, 1991* (pp. 99–119). Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

Bednarczuk, L. (1999). *Stosunki językowe na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego*. Oficyna Wydawnicza Edukacja.

Bednarczuk, L. (2015). Languages in contact and conflict on the territory of the Grand Duchy of Lithuania (GDL). *Acta Baltico-Slavica*, *37*, 19–39. https://doi.org/10.11649/abs.2013.002

Běťaková, M. E., & Blažek, V. (2012). *Encyklopedie baltské mytologie*. Nakladatelství Libri.

Boryś, W. (2005). *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Wydawnictwo Literackie.

Collinder, B. (1977). *Fenno-Ugric vocabulary: An etymological dictionary of the Uralic languages*. Helmut Buske Verlag.

Derksen, R. (2015). *Etymological dictionary of the Baltic inherited lexicon*. Brill.

Ėdel′man, D. I. (2011). *Ėtimologicheskiĭ slovar′ iranskikh iazykov* (Vol. 4). Izdatel′skaia Firma "Vostochnaia literatura".

Falk, K.-O. (1973). *Ze studiów nad nazwami wód suwalskich* (*Streszczenie niektórych części pracy przygotowywanej do druku*) [Unpublished manuscript]. Lunds Universitet.

Fraenkel, E. (1962). *Litauisches etymologisches Wörterbuch* (Vol. 1). Carl Winter.

Häkkinen, J. (2009). Kantauralin ajoitus ja paikannus: perustelut puntarissa. *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja / Journal de la Société Finno-Ougrienne*, *2009*(92), 9–56. https://doi.org/10.33340/susa.82020

Hofírková, L., & Blažek, V. (2011). Baltské výpůjčky v sámštině. *Linguistica Brunensia*, *59*, 61–71.

Holopainen, S. (2019). *Indo-Iranian borrowings in Uralic: Critical overview of the sound substitutions and distribution criterion* [Unpublished doctoral dissertation]. University of Helsinki.

Hyllested, A. (2014). *Word exchange at the gates of Europe: Five millennia of language contact.* University of Copenhagen.

Junttila, S. (2015). Proto-Finnic loanwords in the Baltic languages? In S. Junttila (Ed.), *Contacts between the Baltic and Finnic languages* (pp. 12–37). Julkaisijat.

Kallio, P. (2016). Historical phonology from Proto-Finnic to Proto-Livonian. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri / The Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics*, *7*(1), 39–65. https://doi.org/10.12697/jeful.2016.7.1.02

Karulis, K. (1987). K iatviazhskomu slovariku. In V. V. Ivanov (Ed.), *Balto-slavianskie issledovaniia 1985* (pp. 134–140). "Nauka".

Khelimskiĭ, E. A. (2000). Finno-Ugrica v iatviazhskom slovarike? In E. A. Khelimskiĭ, *Komparativistika. Uralistika. Lektsii i statv'i* (pp. 402–403). IAzyki russkoĭ kul'tury. (Reprinted from *Tarptautinė baltistų konferencija: Pranešimų tezės*, pp. 234–235, by Z. Zinkevičius, Ed., 1985).

Koivulehto, J. (1992). Hieman heidestä. *Virittäjä*, 96(2–3), 185–211.

Koivulehto, J. (2016). *Verba vagantur: Jorma Koivulehto im memoriam* (S. Holopainen, P. Kallio, & J. Saarikivi, Eds.). Suomalais-Ugrilainen Seura.

Kroonen, G. (2013). *Etymological dictionary of Proto-Germanic*. Brill.

Kruopas, J. (Ed.). (1966). *Lietuvių kalbos žodynas* (Vol. 7). Leidykla "Mintis".

Kurschat, A. (1970). *Litauisch-Deutsches Wörterbuch: Thesaurus Linguae Lituanicae* (W. Wissmann & E. Hofmann, Eds.; Vol. 2). Vandenhoeck & Ruprecht.

Kylstra, A. D. (1991). *Lexikon der älteren germanischen Lehnwörter in den ostseefinnischen Sprachen* (Vol. 1). Rodopi.

Kylstra, A. D. (1996). *Lexikon der älteren germanischen Lehnwörter in den ostseefinnischen Sprachen* (Vol. 2). Rodopi.

Metsmägi, I., Sedrik, M., & Soosaar, S.-E. (2012). *Eesti etümoloogia-sõnaraamat* [EES]. Eesti Keele Sihtasutus. https://www.eki.ee/dict/ety/

Orel, V. E. (1986). Marginalia to the Polish-"Jatvingian" glossary. *Indogermanische Forschungen*, *91*, 269–272.

Orel, V. E., & Khelimskiĭ, E. A. (1987). Nabliudeniia nad baltiĭskim iazykom pol'sko-"iatviazhskogo" slovarika. In V. V. Ivanov (Ed.), *Balto-slavianskie issledovaniia 1985* (pp. 121–134). "Nauka".

Pokorny, J. (1959). *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*. Francke Verlag.

Popowska-Taborska, H. (1990). Analiza polskich zapisów w tak zwanym słowniczku Zinowa. In M. Kondratiuk (Ed.), *Bałto-słowiańskie związki językowe* (pp. 299–307). Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.

Popowska-Taborska, H. (2010). *Z różnych szuflad: Prace wybrane, relacje, wspomnienia*. Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy).

Rédei, K. (1988). *Uralisches etymologisches Wörterbuch*. Akademia Kiado.

Rix, H., & Kümmel, M. (Eds.). (2001). *Lexikon der indogermanischen Verben: Die Wurzeln und ihre Primärstammbildungen*. Dr. Ludwig Reichert Verlag.

Sabaliauskas, A. (1993). *We, the Balts*. Science and Encyclopedia Publishers.

Schmalstieg, W. R. (1986). Armenian and Jatvingian *mard*: A shared lexical item. *Annual of Armenian Linguistics*, *7*, 59–61.

Schmalstieg, W. R. (2015). *Studies in Old Prussian: A critical review of the relevant literature in the field from 1975 until 2005* (P. Dini, Ed.). VAGA Publishers Ltd.

Schmid, W. S. (1986). Die "Germanismen" im sog. Polnisch-Jatvingischen Glossar. *Indogermanische Forschungen*, *91*, 273–286.

Sevortian, Ė. V. (1974). *Ėtimologicheskiĭ slovar′ tiurkskikh iazykov* (Vol. 1). Izdatel′stvo "Nauka".

Sławski, F. (1952–56). *Słownik etymologiczny języka polskiego* (Vol. 1). Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego.

Smoczyński, W. (2007). *Słownik etymologiczny języka litewskiego*. Uniwersytet Wileński.

Sudnik, T. M. (1987a). Zamechaniia k "Pol′sko-iatviazhskomu slovariku". In V. V. Ivanov (Ed.), *Balto-slavianskie issledovaniia 1985* (pp. 140–142). "Nauka".

Sudnik, T. M. (1987b). Mezhdunarodnaia baltoslavianskaia konferentsiia v Belovezhe 13–17 maia 1987 g. In V. V. Ivanov (Ed.), *Balto-slavianskie issledovaniia 1985* (pp. 245–246). "Nauka".

Witczak, K. T. (1989). Wurszajtis – jaćwięski kapłan-ofiarnik: Przyczynek do identyfikacji "gwar pogańskich z Narewu". *Acta Baltico-Slavica*, *20*, 339–342.

Witczak, K. T. (1992). Indo-European **ə*$_2$*ḱþéwā* 'elder, *Sambucus nigra* L.' and its Baltic descendants. *Linguistica Baltica*, *1*, 201–211.

Witczak, K. T. (2004). Linguistic calques in the Old Prussian and Yatvingian toponymy. *Baltistica*, *39*(2), 312–313. https://doi.org/10.15388/baltistica.39.2.969

Witczak, K. T. (2015). Węgra – dawny hydronim jaćwięski. *Onomastica*, *59*, 277–286. https://doi.org/10.17651/ONOMAST.59.17

Witczak, K. T. (2019). Słowniczek polsko-jaćwięski w świetle onomastyki. In K. Rutkowski & A. Rygorowicz-Kuźma (Eds.), *Nazwy własne w języku, literaturze i kulturze: Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Zofii Abramowicz* (pp. 633–661). Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.

Zinkevičius, Z. (1992). A Polish-Yatvingian vocabulary? *Linguistic and Oriental Studies from Poznań*, *1*, 99–133.

Zinkiavichius, Z. (1984). Pol′sko-iatviazhskiĭ slovarik? In V. V. Ivanov (Ed.), *Balto-slavianskie issledovaniia 1983* (pp. 3–29). "Nauka".

Ugrofinizmy w języku jaćwieskim

Streszczenie

W niniejszej pracy omówiono 15 jaćwieskich wyrazów, podejrzanych o zapożyczenie ze źródła ugrofińskiego. Stanowczo odrzucono 5 jednostek leksykalnych. Dwie propozycje uznano za niepewne. Do prawdopodobnych ugrofinizmów zaliczono następujące wyrazy: jaćw. *aiga* 'koniec' (← bfi. **akja* 'ts.'); jaćw. *ajki* 'czas' (← bfi. **ajka*

'ts.'); jaćw. *fała* 'mięso' (← ugrofi. **pala* 'kąsek; jeść'); jaćw. *ławe* 'łódź' (← ugrofi. **lajwa* 'łódź, czółno'); jaćw. *sini* pl. 'grzyby' (← bfi. **sēne* 'grzyb' < ugrofi. **śänä* 'huba, grzyb drzewny'); jaćw. *tuolis* 'diabeł' (← ugrofi. **tule* 'ogień'); jaćw. *wa[g]* 'trzeba' (← bfi. **wajakз* 'ts.'); jaćw. *wał* 'było' (← ugrofi. **wol-* 'był').

Słowa kluczowe: zapożyczenia; kontakty językowe; substrat; języki uralskie; jaćwieski

Finno-Ugric Borrowings in Yatvingian

Abstract

This paper considers 15 Yatvingian words suspected of being borrowed from a Finno-Ugric source. The hypothesis is rejected in the case of five lexical units, while two further proposals are considered uncertain. The following words are verified as Finno-Ugricisms: Yatv. *aiga* 'end' (← Balto-Finnic **akja* 'id.'); Yatv. *ajki* 'time' (← BF. **ajka* 'id.'); Yatv. *fała* 'meat' (← FU. **pala* 'bite; to eat'); Yatv. *ławe* 'boat' (← FU. **lajwa* 'boat, canoe'); Yatv. *sini* pl. 'mushrooms' (← BF. **sēne* 'mushroom' < FU. **śänä* 'bracket fungus'); Yatv. *tuolis* 'devil' (← FU. **tule* 'fire'); Yatv. *wa[g]* 'it is necessary' (← BF. **wajakз* 'id.'); Yatv. *wał* 'was' (← FU. **wol-* 'was').

Keywords: borrowings; language contact; substrate; Uralic languages; Yatvingian

Prof. Dr hab. Krzysztof Tomasz Witczak, Full Professor at the Chair of Classical Philology, University of Lodz, Lodz; PhD – 1992, University of Lodz; habilitation in Indo-European Linguistics – 2005, University of Lodz; full professorship – 2012; author of over six hundred scholarly publications, including three books; editor or co-editor of nine collective volumes. He has conducted extensive research on the Indo-European vocabulary, including cereal terminology. His scholarly interests are: classical philology, Greek and Latin literature, Roman love elegy, Greek epigrams, Ancient Greek dialectology, historical-comparative linguistics, Indo-European linguistics, borrowings, etymology, lexicography, language contacts in Eastern Europe between Indo-European and Uralic tribes.

Bibliography (selected): Hipoteza Witolda Mańczaka o ugrofińskim substracie w językach bałtyckich [Witold Mańczak's hypothesis on a Balto-Finnic substrate in Baltic languages], *LingVaria* 14(28), Kraków (Cracow) 2019, 43–55; Zagadnienie

ugrofińskiego substratu w językach bałtyckich [The issue of the Ugro-Finnic substratum in Baltic languages], *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 75, Kraków (Cracow) 2019, 195–210; Słowniczek polsko-jaćwięski w świetle onomastyki [A Polish-Yatvingian glossary in the light of onomastic data], in: A. Rygorowicz-Kuźma & K. Rutkowski (eds.), *Nazwy własne w języku, literaturze i kulturze. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Zofii Abramowicz* [Proper names in language, literature and culture: A festschrift for Professor Zofia Abramowicz], Białystok 2019, 633–661; (with Andrzej P. Kowalski and Mikołaj Rychło); Is Old Norse *gammi* an inherited or a borrowed word?, *Скандинавская филология* [Scandinavian Philology] 18(1), Санкт-Петербург (Saint Petersburg) 2020, 72–84; Are there traces of a Finno-Ugric substratum in Proto-Slavic?, *Slavistična Revija* 68(1), Ljubljana 2020, 73–89.

Correspondence: Krzysztof Tomasz Witczak, University of Lodz, Faculty of Philology, Chair of Classical Philology, Department of Linguistics and Latin, Lodz, Poland, e-mail: krzysztof.witczak@uni.lodz.pl

Support of the work: The work is part of the research project entitled "Prehistoric contacts between Indo-European and Uralic", financed by the scholarly development fund of the Faculty of Philology, University of Lodz.

Competing interests: The author declares that he has no competing interests.

Publication History: Received: 2019-11-08; Accepted: 2020-09-17; Published: 2020-12-31.